

УДК [159.922:316.64]165.242.2(477)

І.В. ДМИТРИЄНКО, Харківський національний університет внутрішніх справ

Ю.М. ДМИТРИЄНКО, канд. філос. наук, доц., Київський національний університет ім. Т. Шевченка

БОДИНАМІКА УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ ТА КУЛЬТУРИ

Ключові слова: *бодинаміка української правової свідомості, соціонічна правова свідомість, тип інформаційно-правового (законодавчого) метаболізму, его-установка (екстраверсія/інтроверсія) правової свідомості і правової культури, теорія психологічних типів суб'єктів правової свідомості, система конструктів правової свідомості, «тіло» правової свідомості, тілесна правова свідомість*

Говорячи про рівень дослідження теми [1–2] зазначаємо, що нами не виявлено жодних ані підходів, ані досліджень, як з боку вітчизняних, так і з боку іноземних фахівців наукової теми, але за нашими та ідейно спорідненими іншими проведеними дослідженням [1–15] можемо констатувати, що за періодів розвитку українська правова свідомість, формується як цілісна ідейно-світоглядна одиниця правопізнання, що виникла внаслідок численних девіацій та загалом українську правову свідомість під час періодів її розвитку можна ідентифікувати як типово девіантною правовою свідомістю з типово девіантною українською правовою культурою, девіантними духовно-матеріальними артефактами та архетипами. За часів максимального наближення кожного разу конкретно-історичної «робочої» української правової ідеї до її ідеального правового стану, омріяного та описаного у відомих українських філософсько-правових (методологічно-правових) творах відбувається формування сталої форми державно-правової свідомості, котра розвиваючись далі, перетворюється у конституційну. Зазначена проблема безпосередньо пов'язана з державною бюджетною тематикою юриди-

чного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Формування механізму реалізації та захисту прав і свобод громадян України» (тема 01-БФ-042-01; державна реєстрація 019U003579).

Як ми зазначали раніше, зі створенням нової (за умов типово якісного розвитку будь-якої правосвідомості як національної – єдиної для всіх часів (у певному просторі) Конституції - типового найголовнішого нормативно-правового акту (з правовою ідеєю – найголовнішим її системним елементом та елементом правової свідомості теж), що визначає основні внутрішні та зовнішні засади подальшого становлення та розвитку як конституційної, так й суспільної правової свідомості, суспільства, держави та різних соціумів суспільно оприлюднюється формальна спадкоємність української правової свідомості та в українській правовій свідомості. Період розвитку української, як й будь-якої іншої правової свідомості як типово національної, кожного разу конкретно-історичний, при чому закінчується та починається період становлення української правової свідомості та культури, котрий, як й попередні періоди, може відбуватися на природній, або неприродній основі [1–2, 6–13]. Слід зазначити, що за періодів розвитку правової свідомості трансресивно формується система ідейно-світоглядного вимірювання старої правової дійсності новими правовими ідеями, що народились у «старій» правової свідомості та культурі, а отже за них домінують структурні розвиткові правові функції правового та процесуального трансформативного руху права. За періодів розвитку *правової свідомості гаслом стає моральним все те, що виправдовує, формує та легалізує, в першу чергу, соціальну справедливість, тотальний «революційно оголений» (М. Бедний) соціальний захист, рівність всіх перед законом та всеохоплююче виконання всіма суб'єктами права як суб'єктами правової свідомості та культури норм статичного права – правозакону.* За періоди розвитку правової свідомості остання самостійно виконує всі функції механізму правового регулю-

вання, як правило без фізичної наявності нормативно-правових актів (за давніх часів) або не враховуючи їх присутність (за писемних часів людства).

За неприродних шляхів розвитку правової свідомості є типово характерним несанкціоноване дроблення періодів розвитку правової свідомості владною елітою та відбувається підміна понять, як правило, типово юридичних, іншими, наприклад, ідеологічними, політичними, іншими корпоративними поняттями, що мало нагадують правові. Періодам розвитку типово характерний термін «правова свідомість» (з домінантою правової моралі, що походять з норм колишнього і сучасного українського звичаєвого права). Для періодів її становлення – найбільш типовим є термін «законодавча свідомість (законосвідомість або позитивна правова свідомість)» (з домінантою норм чинних законів, що походять з норм конституційної правової свідомості, культури та самої Конституції безпосередньо). Остання ідентифікує собою повну сукупність ідейно-світоглядних і нормативно-правових поглядів, ідей та владних символів законодавця стосовно всіх питань внутрішньої, зовнішньої політики українського суспільства та української держави тощо. *Моральним стає все те, що є законним – гасло періодів становлення правової свідомості. За такого підходу питання моралі можуть не враховуватися як такі, що типово визначають якісне правове «обличчя» позитивного права, при цьому можлива підміна правових питань іншими за різних правових і життєвих ситуацій.*

З моменту появи Конституції за природних шляхів починається становлення правової свідомості та культури строго з домінантою наукових знань, правової ідеології та правової культури. За неприродних шляхів процеси становлення правової свідомості відбувається або не на правових (конституційних) засадах (а на домовленостях, ідеологічних співробітництвах), або на інших маргінальних засадах. Раніше ми не акцентували увагу та потребу вироблення стійкої типізації домінантних та розвиткових пріоритетних форм української

правової свідомості та культури за періодів розвитку та становлення, але з поглибленням кризових суспільних явищ зараз потреба у цьому виникла.

Отож, за аналізом останніх досліджень і публікацій, метою нашого дослідження є визначення найбільш типових форм (типів) української правової свідомості за періоди її розвитку та становлення, перш за все, у контексті тілесної правової свідомості та її динаміки (бодинаміки). При цьому вважаємо тілесну правову свідомість найважливішою складовою частиною будь-якої звичайної правової свідомості як типово національної.

За нашими та іншими, ідейно спорідненими дослідженнями [4–7], для періодів становлення правової свідомості характерна соціонічна правова свідомість, що є притаманною, насамперед, за природних шляхів її становлення, для неприродних – девіантна соціонічна. Соціонічна форма української правової свідомості – це така традиційна, але одна з останніх за технічно удосконалених моделей та різноджерельної якості технологічного розвитку прогресивних її форм в світі і в Україні. Вона - одна з актуальних форм масмедійно-комунікативної (родова правова природа) та інформаційної правової ідеології (видова правова форма), при якій її історичні і сучасні артефакти і архетипи спочатку формуються як індивідуальні параметри форм законодавчо пріоритетної (як правило, корпоративного місту) корпоративної моделі телеаудіо-відеопростору, маючого основою пропагандистську та виховну природу відповідного правового часу.

У буквальному розумінні – це правова свідомість, що має більшою мірою першоджерелами норми правового закону, що має змістовним джерелом телепередачі, кіно-відеозйомне правове інтерв'ю та ін. (у першу чергу, з залу суду, з мас-медійної консультації співробітників правоохоронних органів, у тому числі виступи на телепередачах знаних суспільних, правових і політичних лідерів. У цьому сенсі, правова соціоніка або соціоніка правової свідомості є правовим вченням про

сприйняття суб'єктами правової свідомості правової інформації про те середовище, що оточує правову реальність, а також інформаційно-правовим механізмом взаємодії між людьми як первинними, і вторинними суб'єктами правової свідомості (розвиток правової свідомості) і статичного права (становлення правової свідомості). У вузькому прикладному сенсі, за ідеями вчених [3] – це вчення про одну з важливих сторін психологічної сумісності суб'єктів правової свідомості як суб'єктів права та інших суб'єктів, ключовим поняттям якої є «тип інформаційно-правового (законодавчого) метаболізму» суб'єктів правової свідомості як суб'єктів права (ТІМ, соціотип, психотип суб'єктів правової свідомості як суб'єктів права). Саме соціонічна форма української правової свідомості або соціонічна українська правова свідомість здатна виконувати виховні, пропагандистські та інші корегуально-модифікаційні функції соціально-патронажного та іншого комунікативно-партнерського впливу на всіх і кожного суб'єкта правової свідомості, інші правові і суспільні суб'єкти. Тобто, вона продукується суб'єктами правової свідомості і права мінімум, з некризовим, максимум, з високими і найвищими циклами соціальної активності правової свідомості і правової культури. Фактично світова соціонічна правова свідомість з'явилася разом з соціонікою як наукою і практикою на початку 1970-х років у наукових монографіях литовського економіста і соціолога Аушри Аугустінавічюте [3] на основі роботи Карла Густава Юнга «Психологічні типи» і теорії Антонія Кемпінського про інформаційний метаболізм.

Назва «соціоніка» відбувається від одного з термінів теорії – соціон (від латв. *societas* – суспільство) [1, 6–10]. *Інформаційно-правовим метаболізмом у будь-якій процесуально-правовій процедурі, у першу чергу, формотворення соціонічної правової свідомості, називаємо процес пріоритетного ідейно-світоглядного сприйняття, селекції і обробки психікою правових і законодавчих відомостей, нормативних властивостей про навко-*

лишній світ і процеси, що протікають у ньому. Наш підхід до аналізу соціонічної української правової свідомості полягає в побудові моделі інформаційно-правового метаболізму української правової свідомості. Останній створений на аналізі властивостей 16 можливих, зумовлених соціально адаптованою моделлю правового усвідомлення дійсності і правової дійсності, усталених світових типів інформаційно-правового (законодавчого) метаболізму правової свідомості і зіставлення цих різноджерельних властивостей з проявами правової психіки людини як того або іншого історичного і сучасного суб'єкта правової свідомості. Важливою частиною соціоніки правової свідомості (соціонічної форми правової свідомості) є дослідження впливу ТІМ правової свідомості на взаємодії між людьми як масовими первинними його суб'єктами. У дослідженнях на Заході термін «*sociopics*» також стосується міждисциплінарної галузі вивчення складних інформаційних систем штучного інтелекту та їх застосуванням в правовій соціології [4; 5].

Згідно історії, за ідеями Карла Густава Юнга вводимо правове поняття психічних его-установок (екстраверсія/інтроверсія) правової свідомості і правової культури, а також і функцій правової свідомості як нормативного результату її істотної якості та функціональної діяльності (правове мислення, відчуття, відчуття, правова інтуїція, правова дія). Проте, слід відзначити, що сама суть соціонічної правової свідомості за періодів її становлення певною мірою протирічить його теорії особи, в якій передбачається безперервна правова індивідуалізація до досягнення морального максимуму самозвеличування суб'єктів правової свідомості за закономірностями її функції істинного відбиття правової реальності. За ідеями Юнга *формуємо базові основи нової теорії психологічних типів суб'єктів правової свідомості, яка потребує широких основних і додаткових досліджень.* Раніше за класичними ідеями в когнітивній психології з 1955 р. (ще до появи соціонічного вчення), переважно, за ідеями правової сві-

домості Джорджа Келлі, існувала у вузьких наукових колах теорія особових (особистісних) конструктів правової свідомості і правової культури, в якій постулювалось, що люди, в першу чергу, первинні суб'єкти правової свідомості і культури, оцінюють всі, у тому числі у правовому світі, більшою мірою біполярними категоріями. Згідно ідей Келлі формуємо нове правове поняття і правову категорію «система конструктів правової свідомості». Вона більшою мірою властива періодам природного розвитку правової свідомості або природним шляхам її формування, *коли конструкти правової свідомості, нами ідентифіковані як складові пропорції формули української правової ідіоми-норми права-правової свідомості. Конструкти можуть бути змінними та незмінними.* Вони можуть постійно та/або перманентно, у тому числі не прогнозовано змінюватися за змінами ідейно-світоглядного компонента правової свідомості – центру правової психології – правової свідомості, до тих пір, поки не сформується чітка нова правова ідея як новий центр системних нормативних трансформацій правосвідомості.

Отже за періоди розвитку формується стійка система правової психології, за періодів становлення – правової ідеології. «Система конструктів правової свідомості» також може бути типовою й для періодів становлення правової свідомості, але згідно з проведеними дослідженнями – під час неприродних шляхів її становлення. Це виходить з того, що згідно нашого підходу, чим менше складових пропорцій є у формулі української правової ідіоми-норми права-правової свідомості, або «конструктів правової свідомості», тим більше стійкою є статична позитивна правова система. Збільшення систем різних конструктів правової свідомості, перш за все ідеологічних, політичних та інших складових пропорцій української правової ідіоми-норми права – правової свідомості послаблює державно-правову та конституційну правову свідомість як процесуальну форму здійснення державно-правових функцій.

Це позначає формування фактично зайвих

«делінквентних» механізмів регулювання суспільних стосунків вже не девіантною, а делінквентною правовою свідомістю, які дублюють право, часто роблячи закони неправовими. Чому так? Тому, що вторинні суб'єкти правової свідомості інколи дуже часто порушують закони, маючи, наприклад, депутатську та вищі службові посадовці - службову недоторканість. Це пояснюється також тим, що: 1) кожна людина як суб'єкт правової свідомості живе в специфічних правових умовах і формує різні і подібні конструкти індивідуальної, особистої правової свідомості, виражені різними правовими і законодавчими термінами, 2) суб'єкти правової свідомості з подібною конструктивною системою правової свідомості розуміють один одного і до цих пір залишаються «друзями».

З точки зору даної теорії відбувається примусова заміна базових конструктів правової свідомості на стабільні чотири шкали, що з одного боку веде до певної спільності і розуміння усередині правового (законодавчого) співтовариства, а з іншого боку – згасає унікальність і зменшується гнучкість правового мислення членів певного правового співтовариства. Соціонічну форму української правової свідомості розглядаємо в першу чергу як нову методологічну типологію правової свідомості з некризовими циклами соціальної активності. Це ставить за мету принципове визнання й вивчення правової психіки, соціо-практики правової свідомості, що призначені для регулювання суто правових стосунків. З самого початку Аушра Аугустінавічюте вважала обидва ці контексти однаково важливими. Деякі прибічники соціоніки розділяють її точку зору, інші зосереджуються переважно на одному з цих напрямів. Дані контексти, по суті, незалежні: для психологічної типології правової свідомості неістотна широта практичного використання соціоніки, а для її використання як соціопрактики неістотна міра її достовірності.

Цікавими є правові роздуми та ідеї психолога Т. Груші, що всі наші правові переживання – погані й хороші – відкладаються в

тілі, буквально «записуються» в м'язах. Саме тому багато емоційно-правових проблем можна вирішити через роботу з тілом. Коли нам сумно і самотньо, хочеться згорнутися калачиком, як ембріон. А від раптового переляку тіло немов кам'яніє, і голова втискається в плечі. Так, дійсно: все, що ми відчуваємо, відбивається на нашому тілі. Датський психотерапевт Лізбет Марчер теж помітила цю закономірність. Спостерігаючи за своїми пацієнтами, вона зрозуміла, що за одних і тих же психоемоційних проблем у людей є подібні фізичні та правові прояви. Іншими словами, якщо людина боїться, у неї буде напружена одна м'язова група, якщо гнівається – інша.

Свій метод Лізбет Марчер (у 70-х роках минулого століття) назвала бодинамікою (від англ. *body* – тіло, *dynamic* – динаміка). У русі бодинамічної роботи надмірно затиснуті м'язи отримують розслаблення, і навпаки, обм'якли, «капітулюючи» перед життям – приходять у тонус. ...Давайте пригадаємо: «...та дітям так надерли вуха, щоб вони надовго запам'ятали приїзд цариці» (М. Гоголь). Ми пов'язуємо м'язову активність тіла *суб'єктів правової свідомості, самі м'язи, кісткову систему, внутрішні органи людини, руки, ноги, голову безпосередньо з мозком, будь-яку активність людини цілком, та ідентифікуємо їх «тілом» правової свідомості*. Виходить зворотна реакція: коли наші м'язи приходять у норму, гармонізується й душевний стан.

За ідеями вчених презентуємо особливо корисну для аналізу девіантних форм правової свідомості як пріоритетний – метод правової та правоусвідомленої бодинаміки або бодинаміки української правової свідомості. Думаємо, що пріоритетно тілесну правову свідомість доцільно вивчати у суб'єктів правової свідомості, що мають постійну девіантну правову свідомість, поведінку чи схильність або налаштованість до неї з метою завчасного попередження та виявлення можливої делінквентної (типово злочинної) правової свідомості та культури. Тілесна правова свідомість – це звичайна правова свідомість,

що ідентифікується переважно у медичних аспектах звичайної правосвідомості та виявляється через фізичну, фізіогномічну, хіромаптологічну, астрологічну, астрономічну та м'язову активність (пасивність) суб'єктів правової свідомості та культури. Нетілесна або правова свідомість у її звичайному розумінні – це продукт діяльності другої сигнальної системи людини – словесної, словесно-розумової. Говорячи про бодинаміку правової свідомості та культури, особливо тілесної, зазначаємо, що вона початково народжується у звичайній правовій свідомості та знаходить своє остаточне становлення у культурі та у правовій культурі, культурі «тіла» правової свідомості та інших видах культур, субкультур, підкультур, їх правових (законодавчих) артефактах і архетипах. У цьому відношенні соціальна активність правової свідомості – це її ідейно-світоглядна та нормативно-правова динаміка у активному соціумі у конкретно-історичному періоді її становлення та/або розвитку, невід'ємно безпосередньо пов'язана з формуванням різних формул української правової та національної ідіоми.

Соціальна активність тілесної правової свідомості – це її ідейно-світоглядна та нормативно-правова динаміка, ідентифікована у тілесній активності, фізичній, фізіогномічній активності різних органів тіла, самого тіла.

Продовжуючи далі, зазначимо, що у основу *методу правової бодинаміки або бодинаміки української правової свідомості цілепокладені закономірності ідейно-світоглядного і нормативно-правового сприйняття правових елементів правової реальності за певними закономірностями її усвідомлення, в першу чергу, за закономірностями становлення й розвитку української правової свідомості та культури, закономірностями лінійних і нелінійних її трансформацій, які детермінуються принципами її становлення й розвитку та з ними остаточно корелюють*. Сюди також додамо синергетичні закономірності, тенденції трансформації правової дійсності за закономірностями вікової психології, анатомії і вікової фізіології нервово-м'язової системи.

Для вирішення тих чи інших психоемоційних правових проблем бодинаміка української правової свідомості приводить в дію тілесно-орієнтовану правову практику або практику правової свідомості. Як же відбувається формування правової свідомості з дитинства та й далі за методом Лізбет Марчер? Формування дитячої правової свідомості як першооснови правової особистості людини починається ще до її народження і триває, відповідно до теорії Лізбет Марчер, до 12–13 років. Саме на цьому відрізку життя відбувається потужний психомоторний розвиток тілесної правової свідомості дитини – освоюються різні групи м'язів, закладаються певні схеми правової поведінки, формується модель правового характеру. У бодинаміці правової свідомості існує 7 структур правового характеру (*структурних вікових форм правової свідомості*), що презентують своєрідні *вікові розвиткові форми становлення правової свідомості* – кожна з них закладається в певному віці (ці структури правової свідомості немов нашаровуються одна на одну: попередня закінчується, і в цей же самий час починається наступна).

1. *Структура дитячої правової свідомості існування – структурна вікова форма правосвідомості існування* (II триместр вагітності – 3 місяці). Ключовими в цей період є такі питання: чи був малюк бажаний, чи зраділи батьки вагітності, як протікали пологи і перші години після народження, чи годували грудьми, чи достатньо уваги приділяла малюкові мама? Якщо цей етап був пройдений успішно, у правової свідомості дитини закладається базове почуття законодавчої довіри до світу, глибока переконаність у тому, що він має право на існування. Якщо ж, наприклад, вагітність була небажаною, то в дорослому житті така людина може відчувати, що світ її не приймає, що вона нікому не потрібна і ніхто її не любить.

2. *Структура потреб дитячої правової свідомості – структурна вікова форма правового усвідомлення формування життєвих потреб* (1 місяць – 1,5 року). Тут формується важлива група м'язів, що формують початко-

ві фізичні та фізіологічні правові потреби дитини як майбутньої правової особистості та відповідає за правові навички підняття голови, перевертання, сидіння, повзання, ходьби. І закладається типове «законодавче» вміння приймати турботу, домагатися свого. Коли малюк вчиться повзати, у нього також формується інстинкт правового самозбереження, «законодавча» здатність добиратися туди, куди потрібно. Але буває, що деякі дітки «пропускають» етап повзання: відразу стають на ніжки і намагаються ходити. У цьому випадку батьки можуть надати своїй дитині недоотриманий правовий досвід, граючи з нею в ігри, які передбачають активне повзання.

3. *Структура автономії дитячої правової свідомості – структурна вікова форма правового усвідомлення власної автономії* (8 місяців – 2,5 року). Малюк продовжує досліджувати правовий світ і починає правоусвідомлювати самого себе як автономну правову одиницю. У більшості дітей настає період «Я сам», коли малятко прагне все робити самостійно: шнурувати черевички, накладати кашу в тарілку. *Батькам важливо запастися терпінням і дозволити малюку в повній мірі прожити правовий стан «Я сам»* – інакше пізніше можливі великі проблеми з правовою самостійністю. Також у цей період формується у структурі правової свідомості найголовніші ідейно-світоглядні та нормативно-правові потреби у дійовій (згодом моральній, правовій, законодавчій, законотворчій) допомозі та підтримки. Коли дитинка вчиться ходити, батьки підтримують її ззаду за спинку. Так от, всі мами і тата, не усвідомлюючи цього, кладуть долоню на одне і те ж місце: на найширший м'яз спини. Саме він відповідає за відчуття: «якщо мені потрібна допомога, я обов'язково знайду її».

4. *Структура волі у правовій свідомості – структурна вікова форма правового усвідомлення механізму формування власної волі* (2–4 роки). Дитина пробує батьків «на правову міцність»: не слухається, поступає по-своєму, пустує. Дорослим важливо дотримати золоту середину. З одного боку, не слід придушувати не правову енергію дитини (в іншому випад-

ку у нього може розвинути установка: «я все роблю неправильно»), з іншого – не допускати «злочинної» вседозволеності (це загрожує стереотипом: «весь світ зобов'язаний під мене прогнутися»).

5. *Структура сексуальності у правовій свідомості – структурна вікова форма правового усвідомлення власних сексуальних вимог і потреб (3–6 років)*. Період, коли дівчатка хочуть вийти заміж за тата, а хлопчики – одружитися на мамі. Якщо цей етап буде пройдений благополучно, в майбутньому у людини не буде складностей зі встановленням близьких морально-правових відносин. Але часто буває так, що через нестачу сексуальної правової культури ця структура затьмарюється почуттям сорому, комплексами, «затисненням» чуттєвого правового початку.

6. *Структура думок та ідей у правовій свідомості – структурна вікова форма правового усвідомлення можливості власного мислення (5–9 років)*. В правовому ідеалі на цьому етапі закладається установка: «Я маю право формувати власну думку, висловлювати її і змінювати». Так відбувається, якщо правосвідомість дитини дозволяє відкрито проявляти ти завчасно висловлювати свої правові почуття і емоції, говорити про свої правові потреби. Якщо ж малюк постійно чує: «Закрий рота!», у нього є всі шанси стати сором'язливим, він не вмітиме відстоювати свої правові інтереси. У таких людей, як правило, навіть нижня частина обличчя (рот, губи, підборіддя) розвинена досить слабо.

7. *Структура солідарності у правовій свідомості – структурна вікова форма правового усвідомлення солідарної взаємодії (7–12 років)*. Опиняючись частиною великої корпоративно-правової групи (вступ до школи) кожна дитина по-своєму вчиться з нею взаємодіяти. Хтось одразу стає лідером, хтось – аутсайдером, а інша дитина – сірим кардиналом. Основна проблема цього віку – встановлення балансу між своїм «Я» і потребами інших. При успішному проходженні цього періоду людина вчиться бути частиною корпоративної групи, не втрачаючи при цьому

власної правової (законослухняної, законодавчої, законотворчої) індивідуальності. *Підлітковий вік – це час повторного (і більш швидко), скоріш за все багаторазового (читання та дослідження правової психології літературних та історичних героїв та ін.) проходження через всі перераховані вище структури правової свідомості та культури, історичні та сучасні форми правової свідомості та культури. Відбувається свого роду «закріплення пройденого».*

У подальшому правовому і законодавчому житті людина не тільки ідейно-світоглядно, але й законодавчо зазвичай керується тими моделями правової (законодавчої), які виробилися в неї при проходженні тієї або іншої вікової розвиткової структури – певної структурної форми вікової правової свідомості та культури. Втім, один з принципів бодинаміки правової свідомості говорить: «Ніколи не пізно!». Це позначає, що в будь-якому віці є шанс отримати новий тілесний правовий досвід, по-новому переписати м'язову правову пам'ять – і таким чином, змінити своє життя на краще. Працюємо з тілом – результат в голові. Досвідчений фахівець з бодинаміки правової свідомості може зробити досить достовірні висновки про психоемоційний стан будь-якого суб'єкта правової свідомості ще до того, як той почне розповідати про свої проблеми – просто спостерігаючи за його поставою, ходом, жестами, мімікою, тембром голосу.

Психотерапевти, що практикують бодинаміку правової свідомості, зобов'язані досконало знати карту людського тіла, володіти повною інформацією про роботу м'язів. Ось простий приклад того, як це працює. Основний акцент у бодинаміці правової свідомості зосереджується на роботі з тілом – на тому, щоб у м'язах «записалася» нова, позитивна правова інформація. Для цієї правової мети використовуються самі різні практики: групові, індивідуальні, в парі з психотерапевтом. Застосовується масаж, дихальна гімнастика, спонтанні танці, різні рухові вправи. До речі, один з групових бодинамічних процесів у правовій свідомості – це трансформація правового

досвіду народження. За допомогою інших людей людина проживає правові відчуття, емоції, мотиви поведінки, схожі з тими, через які вона проходила під час переїм, просування по родових шляхах, власне, появи на світ.

Така робота вимагає попередньої підготовки і внутрішньої готовності – але результати просто вражаючі! Людина абсолютно повному вибудовує відносини зі світом, знаходить рішення проблем, які довгі роки здавалися нерозв'язними. У бодинаміці правової свідомості є багато вправ, спрямованих на центрування (відчуття свого «Я»), вибудовування кордонів власної правової особистості, на заземлення (вміння перебувати тут і зараз), взаємодія, розслаблення та ін. Також бодинаміка української правової свідомості ефективно працює з наслідками травматичного шоку (як правило, мова йде про подію, що викликала сильне емоційно-правове потрясіння: насильство, стихійне лихо, смерть близької людини, розлучення та ін.). У цьому випадку дуже важливо не дати людині «застрягти» в її морально-правових переживаннях. Адже, якщо наслідки травматичного шоку не будуть опрацьовані протягом 6 місяців, то вона може «скачати» в посттравматичний синдром правової свідомості – а це морально-правовий стан пов'язаний з важкими руйнівними процесами в організмі, хворобами.

Таким чином, бодинаміка української правової свідомості та культури, – це різнонацілена, зумовлена наявним конкретно-історичним циклом соціальної активності та культури традиційної, звичаєвої української правової свідомості, специфічна соціально-правова реальність, соціальна та інша активність «тіла» правової свідомості її первинних і вторинних суб'єктів у певному часі та просторі, разом з соціальною активністю інших історичних і сучасних форм «мозкової» правової свідомості та культури. У нашому контексті соціальна активність правової свідомості – це свідоме відношення до правового та законодавчого світу, ідентифіковане у здійсненні та активному засвоєнні життєво значимих соціально-культурних, законодав-

чо-правових дій, суспільно-необхідних для цивілізованого визначення потреб і вимог світового і вітчизняного становлення і розвитку суспільства, нації, держави та різногалузевого соціуму та презентоване у функціонально дієвому понятті «правова культура» і «законодавча культура». Бодинаміка української правової свідомості та культури є також специфічним науковим методом вивчення психолого-медичних і нетрадиційних аспектів (фізіогноміка, хіромантія, астрологія та ін.) колективних, суспільних і масових суб'єктів правової свідомості та культури. Методи бодинаміки правової свідомості здатні допомогти людині правильно подивитися на правову (законодавчу) подію з нею якби з боку, вчать її не втрачати контакт з правовою реальністю і знайти в собі сили і правову мету жити далі. Звичайно, це не проста і тривала робота. Але результат того вартий: у результаті, навіть з дуже непростих правових (не правових) випробувань людина виходить переможцем. У зв'язку з цим неабияку роль особливо у дитячому віці належить вихованню та правовому вихованню, особливо на індивідуальному рівні зокрема тощо. Гадаємо, що вивчення даної тематики значно допоможе вивчити широкую змістовну природу української правової свідомості як типово національної.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитрієнко Ю.М. Українська правова та законодавча свідомість (у контексті тілесної правової свідомості та її бодинаміки) // Перспективные разработки науки и техники – 2011 : міжнар. наук-практ. Інтернет-конф. ООО «Руснаучкнига» (Польща, 07–15.11.2011 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.

2. Дмитрієнко Ю.М. Українська правова свідомість (у контексті її бодинаміки) // Перспективные разработки науки и техники – 2011 : міжнар. наук-практ. Інтернет-конф. ООО «Руснаучкнига» (Польща, 07–15.11.2011 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.

3. Аугустинавичюте А. Дуальная природа человека / А. Аугустинавичюте. – Вильнюс : Ролявічум, 2011. – 87 с.

4. Miller H. J., Malsch Th., Schulz-Schaeffer I. Socionics: Introduction and Potential // Journal of Artificial Societies and Social Simulation vol. 1, no. 3, 2010. – P. 44.

5. Fisher K., Florian M., Malsch T. Socionics: Scalability of Complex Social Systems. Springer. – Berlin, Heidelberg, New York, 2009. – 313 p.

6. Вайсбанд И. 5000 лет информатики / И. Вайсбанд. – СПб. : Черная Белка, 2010. – 687 с.

7. Монастырский Л. М. Роль научных и вне научных знаний в развитии концепций современного естествознания / Л. М. Монастырский // Успехи современного естествознания. – 2006. – № 11.

8. Волков Е. Н. Воздействие психолога: принципы выбора мировоззренческой позиции и профессионального поведения / Е. Н. Волков // Практическая психология в междисциплинарном аспекте: проблемы и перспективы: материалы первой международной науч.-практ. конф., (г. Днепропетровск, 15–16 октября 2011 г.), – Д., 2011. – С. 12–13.

9. Правовое сознание и действительность [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.socioniko.net>.

10. Дмитрієнко Ю. М. 1-4. Підходи до вивчення соціонічної форми української правової свідомості та культури // Nauka i inowacja : materialy VII Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji (07-15 Pazdziernika 2011 roku). – Volume 7. Pravo. Filozofia. – Przemysl : Nauka i studia, 2011.

11. Соционика: гуманитарные, социальные, политические и информационные интеллектуальные технологии XXI века. – К., 2011.

12. Эффективный менеджмент и кадровый консалтинг с использованием соционических технологий : научная монография. – М. : Крот, 2011. – 679 с.

13. Архетипы соционики. – Дюссельдорф : Кампф, 2011. – 983 с.

14. Аугустинавичюте А. Дуальная природа человека / А. Аугустинавичюте. – Вильнюс : Демос, 2011.

15. Miller H. J., Malsch Th., Schulz-Schaeffer I. Socionics: Introduction and Potential // Journal of Artificial Societies and Social Simulation vol. 1, no. 3, 2010. – P. 45–46.

Дмитрієнко І. В. Бодинаміка української правової свідомості та культури / І. В. Дмитрієнко, Ю. М. Дмитрієнко // Форум права. – 2011. – № 4. – С. 192–200 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-4/11divctu.pdf>

Досліджені підходи щодо становлення бодинаміки української правової свідомості як специфічної соціально-правової реальності та методу дослідження останньої. Визначені типові форми (типи) української правової свідомості за періодів її розвитку та становлення у контексті тілесної правової свідомості та її вікових специфік.

***

Дмитриенко И.В., Дмитриенко Ю.Н. Бодинамика украинского правового сознания и культуры

Исследованы подходы в отношении становления бодинамики украинского правового сознания как специфической социально-правовой реальности метода исследования последней. Определены типичные формы (типы) украинского правового сознания в периодах ее развития и становления в контексте телесного правового сознания и его возрастных специфик.

***

Dmitrienko I.V., Dmitrienko Ju.N. Bodydynamics of the Ukrainian Legal Consciousness and Culture

Approach concerning formation Bodydynamics the Ukrainian legal consciousness as to a specific social-legal reality of a method of research of last are investigated. Typical types of the Ukrainian legal consciousness in the periods of its development and formation in a context of corporal legal consciousness and its age specificity are defined.